

GONDOLATOK A TUDOMÁNYRÓL ÉS A TEOLÓGIÁRÓL*

A tudománynak — legyen az természet- vagy társadalomtudomány — három fő ismertető jegye van. *Ismereteket szerez, gyűjt – a tudományszak természetének megfelelő módszerekkel –, majd ezeket rendszerezzi és ennek alapján következtetéseket von le, törvényszerűségeket állapít meg.*

Ennek fényében nem kétséges, hogy a teológia maga is tudomány. Más kérdés, hogy ismereteit honnan és hogyan szerzi. Mindenekelőtt a teológiának vannak segédtudományai, ha tetszik: perifériális tudományai. A bibliai régészet vagy nyelvészet, vagy akár az egyháztörténelem, kétségtelenül a teológia részei ugyan, de módszereik nemigen különböznek a megfelelő tudományszakok, nevezetesen a régészet, a nyelvészet, vagy a történettudomány módszereitől. Természetesen vannak további ágai a teológiának, mint a lelkipásztorkodástan vagy az ekléziológia, amelyek már kétségtelenül közelebb vannak a teológia „magjához”.

Mi hát „a magja” a teológiának? Milyen ismereteket rendszerez és hol kutatja fel ezeket az ismereteket? A teológiai ismeretek szentkönyveken, hagyományokon alapulnak. Ilyen módon természetesen nemcsak kereszt(y)én(y) teológia létezik, de buddhista, hindu stb. teológia is.

A keresztény teológia a szentírást vagy a szenthagyományt nem önmagában tekinti fontosnak, hanem ezeket mint az isteni kinyilatkoztatás hordozóit, azaz Isten hozzánk szóló üzenetét. De hát milyen tudományos feladatok vannak ezekkel kapcsolatban? Isten üzenete — nyilvánvalóan — minden kor, minden embere számára szól. Az egyszer „elhangzott” isteni üzenetet újra és újra meg kell fogalmazni, minden adott kor embere számára, tanulmányozva a hit forrásait és felhasználva a segédtudományok legújabb eredményeit.

Mi mármost a viszonya a teológiának a többi tudományágakhoz, legyenek azok humán- vagy természettudományok? A kérdés messzebbre vezet. Hiszen speciális tárgya ellenére végül is a teológia maga is tudomány, mindössze a tárgya különleges. A kérdés gyökerét tulajdonképpen a hit és tudomány viszonyának problémájánál kell keresnünk.

A hit és a tudomány más létsíkban mozognak. És ez még többé-kevésbé a teológiára, a hittudományra is vonatkozik. Hiszen betéve tudhatja valaki az összes teológiai könyveket, de ebből még nem következik, hogy élő hite van. *A hit az nem tudomány, az nem tudományos kutatáson alapul, hanem ajándék és annak elfogadásából következő alapvető emberi beállítottság.* Isten ajándéka az a meggyő-

* Elhangzott a „Tudomány és Teológia” konferencián, Debrecenben, 1993. július 9-én.

ződés, hogy életünket nem a véletlen történések összjátéka irányítja, hogy életünknek célja, feladata van, amiért felelősek vagyunk.

Ellentétben van-e akkor a hit és a tudomány? Elvileg nem lehetnek ellentétben. Ismeretes, hogy a tudomány — a tudományos ismeretek — fő jellegzetessége, hogy nyílt rendszert képez. Megalapozott tudományos ismeretek, törvények a tudomány haladásával nem is kell, hogy tévedésnek bizonyuljanak, de új megvilágításba kerülnek. Hadd utaljak csak egy példára itt: a newtoni gravitáció és a relativitáselmélet összefüggésére. A példákat természetesen hosszan lehetne sorolni.

Lehet — nagyon is lehetséges —, hogy egyik vagy másik tudományos törvény és egyik-másik hittartalom ellenkeznek — ellenkezni látszanak egymással. De hát a hit nem a tudományon alapul, a tudomány pedig halad, a tudós nem tudja megmondani, hogy jelenlegi ismeretei milyen új fénybe kerülhetnek a jövőben. Mindenesetre a történelem folyamán minden hit és tudomány közötti bonyodalom abból adódott, hogy vagy az egyik vagy a másik kilépett saját hatásköréből és valami olyat akart kijelenteni, ami nem feladata, de amire nem is képes.

Vajon akkor a hit irracionális-e? A keresztény hit bizonyára nem az. A tudományos eredmények elgondolkozathatnak bennünket: az ősrobbanás, a fekete lyukak, az atomi jelenségek vagy az öröklődés törvényei. De ezek nem szükségképpen vezetnek el a hithez, bár azzal nem is ellentétesek. Az ajándékot vissza is lehet utasítani. Ezek a dolgok az emberi személyiség mélységeiben dőlnek el.

Viszont az is igaz, hogy az igazi vallásosságot és hitet, nem szabad össze téveszteni a hiszékenységgel vagy a pusztá vallásos gyakorlatokkal. Külsőséges vallásossággal nyugodtan összeférhet, hogy nincs mögötte mély hit és Istennek való odaadás, hanem valamiféle „vallási automatizmus”, babonaság, hogy megteszem ezeket és ezeket a vallási gyakorlatokat, hogy ezt meg ezt megkapjam.

De hát hol van a hit és hiszékenység közötti határ? Igaz, hogy a hit ajándék és a „végső ugrást”, a „pluszt” a hithez csak az Isten adhatja meg, de az emberhez méltó magatartás az, hogy eszünket használva meg kell vizsgálnunk, hogy kinek és miért hiszünk (Szentírás, Egyház). Egyébként pedig hitünket valahogy úgy „karban kell tartanunk”, mint a lelkiismeretünket, hogy helyes legyen a hitünk és helyes a lelkiismeretünk. Jézus szerint végül is gyümölcseiről ismerhetjük fel, hogy helyes úton járunk-e. Jakab apostol meg egyenesen azt mondja, hogy a hitünket nem mutathatjuk meg, csak emberi magatartásunk, tetteink mutatják meg, milyen is a hitünk.

Végül még egy gondolat! A vallásnak, a hitnek, illetve a hozzájuk kapcsolódó történelemnek vannak nagyon sötét lapjai. A vallás nem egyszer napjainkban is ellentétek szítója, vagy legalább is „ideológiai” igazolása háborúknak, kegyetlenkedéseknek, embertelenségeknek.

Sajnos, nagyon sajnós, hogy ebben mi keresztények egyáltalán nem vagyunk vétlenek. Mi keresztények, akiket Jézus megtanított arra, hogy Isten lényege nem a hatalom és mindenhatóság, még csak nem is az igazságosság — bár ezek mind igazak Rá vonatkozólag — hanem a Szeretet. Ha valamit biztosan mondhatunk az az, hogy aki más meggyőződésűekkel, hitűekkel szemben türelmetlen, sőt üldözi azokat, nem is beszélve az ebből a magatartásból fakadó háborúkról vagy kegyetlenkedésekről, nem Jézus útján jár.